

Katja Kettu
Hitsaaja

Ote Shakespearen näytelmästä Rikhard III,
englanninkielinen alkuteos
The Tradey of King Richard III

© WSOY ja Matti Rossi 2004

© Katja Kettu ja WSOY 2008

Ensimmäinen painos ilmestyi 2008

Pokkarilaitos ilmestyi 2012

ISBN 978-951-0-39416-8

Yhteistyössä Bonnier Books Finland

Painettu EU:ssa

Omatunto puhuu sadoin kielin, ja joka kieli kertoo eri tarinan ja joka tarinassa minä olen tuomittava roisto.

(Shakespeare, Richard III, suom. Matti Rossi)

Syyskuu 1994

Painajainen #1

Uni toistuu tasaisin väliajoin. Se alkaa aina samalla tavalla. Käytävä on valaistu sinertävin valoin. Ne himertävät katonrajassa muutaman metrin välein, niin että valon aukkoihin jää pimeää ja välillä säikähtää eteen hyppäävää varjoaan. Päässä on sumua. Kokolatiamaton karhea karva hankaa jalkapohjia, kun horjahtelee käytävää pitkin. Jalat massehtivat eteenpäin varovaisesti, askel kerrallaan. Varpaat tarttuvat tämän tästä mattoon, kädet haparoivat seinistä tukea. Seinät tuntuvat antavan periksi. Yläpuolelta kantautuu koneiden jyskettä, aivan kuin oltaisiin veden alla. Lattia tärähtää, käytävä kallistuu. Täytyy tarrata seiniä kiertävään metallitankoon.

Pitäisi palata takaisin sinne, mistä on tullutkin. Vielä hetki sitten oli jossain kapeassa huoneessa, siellä oli muitakin ihmisiä. Juotiin ja kuunneltiin musiikkia. Naisilla oli päällä pelkät rintaliivit ja pikkuhousut. Nyt seinät heilahtavat taas ja polvet pettävät. Hetken kuluttua vellonta laantuu niin, että saattaa jatkaa matkaa. Pitää löytää kengät. Sitten mielen rajamailta erkanee ohut muisto siitä, että on lähtenyt etsimään jotakuta. Jotakuta josta pitää varmistua, ettei mitään hätää ole. Ja vaikka haluaisikin palata, ei voi. Sillä kun kääntyy katsomaan taakseen, näkyy vain loputon joukko haarautuvia, samanlaisia käytäviä. Oviaukkojen ylle on raavittu koukeroisia numerosarjoja, mutta ne eivät merkitse mitään. Eikä millään voi muistaa, mistä käytävästä on juuri tullut. Seiniltä kurkottavista joutsenkaulaisista ilmanvaihto-

hormeista kuuluu etäistä musiikkia. Ketään ei näy. Päässä humisee. Alkaa oksettaa.

Nyt käytävä laajenee. Ollaan jonkinlaisen aulan suulla. Siinä on kuusi kulmaa, jokaisesta kulmasta lähtee uusi käytävä. Suoraan edessä kohoavat kapeat portaat. Seinien ylä- ja alareunaa kiertävät metallinväriset, pultein tikatut listat. Oikealla puolella häälly jokin tumma möhkäle. Silmät koettavat tarkentaa esineeseen, mutta välissä on samaa verho. Äkkiarvaamatta se päästää kilahduksen ja värivalot välkähtävät. Sydän jysähtää. Vasta hetken päästä rauhoittuu, kun apparaatin hahmottaa peliautomaatiksi. Sitten sekin hiljenee, ja valot sammuvat jälleen.

Nyt lattia keinahtaa taas. Seinät kallistuvat vasemmalle. Liike on niin äkkinäinen, ettei ehdi reagoida. Koura tarraa kaiteeseen, ote lipeää. Olkapää iskeytyy vastapäiseen seinään. Kipu tuntuu jossain kilometrien päässä. Kun avaa uudelleen silmänsä, huomaa horisontin vääntyneen. Lattia on jäänyt asentoon, jossa sitä pitkin pystyy tuskin etenemään. Vasemmanpuoleiset käytävät ovat muuttuneet luiskamaisiksi, kiemurteleviksi kouruiksi, jotka johtavat pimeään. Millään ei voi muistaa, mistä on tullut ja mihin on menossa. Korvissa tuntuu painetta. Kauhu valtaa mielen. Täältä on päästävä pois.

Somero, Inarin poliisilaitos, Ivalo

*K*äikki alkoi 28. syyskuuta, tai oli alkanut jo edellisenä iltana. Kun nuorempi konstaapeli Jolppi soitti siinä 06.45, niin mie vielä unessa susiemon nisää lutkuttelin. Muistaakseni oli Jolppi niin tohkeissaan, että suostuin lähtemään saman tien asemalle, vaikkei viran puolesta alemman kutsuun tarttisi vastata. Jolppi tuskin oli nukkunutkaan, koskapa sillon oli syksy ja kuun kierto päällä. Sellanen aina valvottaa. Kuitenkin. Jo puhelimessa selvisi, että jokin onnettomuus oli tapahtunu. Jolppi oli kertomansa mukaan alkanut yöllä huvikseen kuunnella meripelastusyksikön radiota. Sillä on kotona semmoset vehkeet, millä kytätä muitakin lyhytaaltotaajuuksia kun poliisiradiota. Se on alkujaan etelän poikia ja sen tautta sillä on univaikeuksia täällä pohjoisessa, liikaa valoa ja liikaa pimiää, vuorotellen. Se siitä radistin on tehnyt.

Jolppi kertoi puhelimessa, että hätäviestiä oli alkanu tulla joltain alukselta 01.20, radiopuhelinliikenteessä taajuudella 2182 kHz, sähkötyksellä sama taajuus on 500 kHz. Jolpilla oli mennyt hetki, ennen kuin se oli ymmärtänyt, mistä kiikastaa. Se oli alkanut säädellä hötkypäissään niitä naviskoja ja menettänyt taajuudet hetkeksi. Sitten, 01.23 toinen hätäkutsu Mayday VHF-kanavalla 16. Jolpista oli ollutna omituista, ettei sitä Suomen meripelastusyksikösä heti kuitattu. Sen se oli hoksannu heti. Normaalisti pitäisi MRCCC Turun meripelastus-

tuksen päivystäjän kirjata ylös onnettomuuen tiedot ja arvioida tilanne. Vaan siellä asemalla oli ukko ollu umpiuussa, ja sen tautta saattaa olla, että Jolppi hätäkutsun ennen muita oli ollu kuulemasa.

Kutsuun vastasi ensimmäisenä Tukholmaan matkalla ollut Silja Europa. Kello 01.24 mennessä Turun meripelastuskeskus ja 14 laivaa ja Jolppi olivat saaneet hätäsanoman, että matkustajalaiva M/S Estonia on kallellaan 20–30 astetta ja sen koneet on pysähtyneet.

Niila, 6.48, Jollas

Aamalla ulko-ovi on juuttunut kiinni. Käsi tapaa rasvaantuneen metallikahvan, niin kuin jokaisena aamuna siitä asti, kun työmiehet sen siihen ovat ruuvanneet. Polvi rusauttaa puuta liikkeelle, mutta ovi ei hievhdakaan. Syy selviää kamanaikkunasta katsomalla. Syysmyrsky on repinyt vanhasta jalavasta alimman oksan ja pönnäkönnyt sen oven eteen. Se on jäänyt portaan ja kamanan väliin niin, ettei ovea saa auki.

Ja vasta silloin muistaa, miten yöllä on herännyt tuulen ulvontaan. Se kulki vastalaitetun katon harjalla ja työntyi nurkista vielä tursottavaa karhunvillaa tukistamaan. Vaikka talo on alueen uusimpia, kävi yöllä mielessä, olisiko sittenkin pitänyt teettää hommat kuitilla, että irtoaako virolaisen tekemä katto.

Pitää mennä pihanpuoleisesta ovesta. Mutta se on lukossa, eikä sitä saa sisältä auki ilman avainta. Hätännys tulvahtaa kainaloihin. Joka aamu säpsähtää hereille ennen kellonsoittoa ja varaa liikaa aikaa parranajoon, jättää lehden lukematta. Jos putket ovat haljenneet eikä lämmintä vettä tulekaan. Jos partavaahto on lopussa. Jos sattuisi, että kello on pysähtynyt. Uudet bussikuskit lähtevät päätepy-säkiltä monesti minuutin edellä aikataulusta, ja jos myöhästyy bus-sista, ei ehdi kävellä Hietalahteen ajoissa.

Postin mainosperällä raskautettu avain löytyy Kaisun takin tas-

kusta ja pihanpuoleinen ovi aukeaa. Keittiönpöydälle jää Kaisun valmiiksi laittama termospullo, joka aamu se jää siihen koskemattomana. Kaisu on sillä tavalla vanhanaikainen että sen mielestä työmiehellä pitää olla eväät, eikä se usko, että taukokuoneessa saa sumppia firman puolesta. Itse se makaa vielä yläkerrassa kalkinvaloisassa huoneessa unisäkissä sylki suupielessä, punaiset varpaat pumpulin välissä koiramaisesti väpättäen. Sen ei tarvitse vielä nousta, uusi työaika liukuu kuin vastahankitut, metallinkiiltävät keittiökalusteet. Jääköön sinne makaamaan, yön jäljiltä koskematon kohta vieressään.

Vasta pihatiellä ymmärtää, kuinka kova myrskyn on täytynyt olla. Tuuli on yhdessä yössä silponut lehdet vielä edellisenä päivänä kirkkaista puista, se on kulkenut siellä täällä heitellen tieltään syksyyn jääneitä puutarhatuoleja ja kukkaruukkuja. Vastapäisen rintamamiestalon kuistista on irronnut lauta. Se on asettunut sillaksi tiehen kaivautuneen rapakon ylle kuin osaksi jotakin surkeaa, naurettavaa vallihautaa. Viime kesän alussa käyrä naapuri kuijotti portilla kävelykeppiin nojaten ja ruikutti uuden talon herraa leikkaamaan nurmikkoaan ja juttelemaan inkiväärioluen äärelle. Nyt pihalla retkottaa myrskyn lakoamaa nokkosta ja ohdaketta, sivupihan nurmikko ei viitsi vilkaistakaan.

Rannekello näyttää kahta vaille seitsemää, se käy neljää minuuttia edellä varan vuoksi. Pitäisi lähteä juoksemaan. Mutta ensin täytyy pysähtyä tarkistamaan eräs asia. Ei, myrsky ei ole kaatanut pihan keskellä töröttävää kuusta. Helpotus valtaa mielen. Se on oravan pesäpuu. Aluksi Kaisu tahtoi kaataa vanhat puut ja pistää pihan uusiksi. Mutta siihen ei voinut suostua, ei vaikka kaikkeen muuhun suostuikin. Kitukasvuinen kuusi harottaa kuten ennenkin, kuusen oksalla istuu tuttu orava ja motkottaa. Oksat notkuvat hiljaa sen al-

la, neulaset törröttävät kynsien välistä jäykkinä ja terävinä. Häntä muotoilee ilmaan hidasta kahdeksikko, kun se tuijottaa takaisin keskittyneenä. Näyttää ihan siltä kuin se heiluttaisi häntäänsä, tervehtisi. Mitä papan pikku nakertaja. Lämmin tunne vatsassa muistuttaa päilyvää kaurapuuroa.

Routaantunut maa raapii kengänpohjia ja kylkeen sattuu, kun loppumatka pysäkille pitää pistää juoksuksi. Kuoppaiselle hiekkatielle on rojahtanut puun puolikas. Sitä ylittäessä kuulee, kuinka Simppa yrittää perässä ovesta. Ilmeisesti se onnistuu, koska pojan jalkojen jotenkin naismainen tässehdinta alkaa kuulua pihatien määrisä lehdistä. Sillä kestää kiivetä puunrungon yli, ja hetken on jo toivoa, että se myöhästyisi. Mutta se huohottaa ovelle juuri, kun mustanaamainen kuski kääntää päätään asfalttiin avautuvaan johonkin, arvatenkin tulevaisuuteen, ja tietenkään ulkomaalainen ei uskalla painaa kaasua, vaan äsyyttää oven uudestaan auki. Onneksi poika ei yritä viereen, vaan liittyy takapenkin huutoremmiin, vie sinne oman eritteensä hajan.

Se tekee tervehtivän eleen mutta luikkii sitten nolona tiehensä, kun ei saa vastausta. Tympäisee, kun se on saanut ulko-oven avattua niin helposti. Sitten mustanaama kolauttaa bussin ensimmäisen tiellä olevan hidasteen ylitse ja kiihdyttää. Helpotus valtaa mielen. Koskaan, koko työssäoloaikana ei minuuttiakaan myöhässä. Muut voivat myöhästyä kerran, parikin kertaa kuukauden aikana, mutta itse ei koskaan, ei kertaakaan. Tai yhden kerran, mutta se ei ollut oma vika. Se on kunnia-asia. Suussa maistuu juoksunjälkeinen työrukkanen ja metalli.

Hiljalleen sydän herkeää tykyttämästä. Kyljen pisto lakkaa, kun vaipuu katsomaan tuttua maisemaa. Ohi Jollaksen tyhjentyneen ve-

nesataman, ohi Laajasalon tulitikkiuuskimaisen kirkon. Ikkunassa marssivat puut ja tutut ja turvalliset talorykelmät. Silloin tällöin bussi ajaa jonkin tielle lentäneen oksan ylitse. Laajasalossa viereen istahtaa raskaana oleva tyttö ja hymyilee. Sen rintoihin on imeytynyt kaksi maitotahraa kuin maalitaulua. Myrskyn riepottelemassa maisemassa on jotakin samaa kuin keski-ikäisen naisen ajellussa alapäässä.

Kaisu, 7.02, Jollas

Kuulen, kuinka ovi käy kerran, sitten toiseen kertaan. Sinne menevät molemmat, mies ja poika. Nekku kääntää päätään ja jatkaa uniaan puoliksi kuorsaten, puoliksi kehräten. Jälkeen jää miehen ikävä. Saatan yhä tuntea sen varovaiset askeleet, kun se avaa vastapäisen vierashuoneen oven, kulkee käytävää kuin eksynyt eläin, löytää tiensä makuuhuoneen ovelle ja ronklaa avainta, vaikka tietää, että ovi on aina auki. Joskus, jos Nekku on poissa sängystä, se hippaisee sängyssä olevaa kohoumaa, tyynyä tai minua. Sitten se etsii sukkiaan ja paitojaan kaapista ja likakorista, vaikka sille olisi laittanut tuolinkarmille valmiiksi puhdasta. Makuuhuoneeseen jää miehen käynnin jäljiltä partavaahdonnahkeinen ilma.

Sinne menivät. Pitäisi nukkua vielä vähän, työt postilla alkavat puolestapäivin. Tuuli huutaa ulkona vieläkin ja mielessä käy, onko miehellä tarpeeksi vaatetta päällä. Se lähtee ulos aina eri aikaan kuin poika, vaikka matka on sama. Mies menee telakalle ja poika kouluun siihen lähelle. Joskus olen katsonut ikkunasta, kun ne puskevat tuulta päin peräkanaa sillä tavalla kuin ne olisivat aviopari ja viime yönä olisi ollut riita. Ei ole. Sitäkin olen miettinyt, onko se miehellä kiinni siitä, etten ole sille omaa poikaa pystynyt enää antamaan. Siitä kai ne miehet haaveilevat, oman siemenen levittämisestä, eikä tämä ole kovin omaperäinen noissa toiminnoissaan. Joskus mui-

noin se rustasi minulle runon, jossa sanottiin, että minun naisellani on karpännahkaiset kainalot. Ensin olin vaikuttunut. Myöhemmin löysin saman säkeen yhdestä kirjasta, se oli hyllyssä muistaakseni R-kirjaimen kohdalla.

Mirka, 7.15, Autinperä, Inari

Muorin hengitys nousee pirtissä pienenä huuruna, hahmo piirtyy ikkunaan kapeana ja koukeroisena. On hyytävän kylmä. Säikähdän, vaikka pitäisi paremmin tietää. Se herää nykyään aina aikaisin, istuu siinä valmiina Kirja kädessä ja Laestadiuksen saarnat vierellä tikkana odottamassa, että joku tulee hyysäämään. Tuli on illalla sammunut liedestä ja pellit jääneet auki, se ei ole taaskaan viitsinyt laittaa niitä kiinni. Napsautan valot ovenpielen vihreästä kytkimestä, väistelen Vasjan lattialle pinoamia Saloran ja Siemensin pahvilaatikoita. Muori toivottaa Herran huomenen. En vastaa kummallekaan mitään, en sille enkä Jumalalle.

Jotenkin olisi toivonut kerrankin saavansa herätä rauhassa, ruhana rutjakkeenaan ilman ulkopuolisia katseita, vaikka tietää sellaisten toiveitten olevan yhtä tyhjän kanssa. Että kerrankin olisi saanut rauhassa keittää sumpin ja katsoa vasta sen jälkeen sään ikkunasta ilman, että ruudun peittää muorin tympeä hahmo. Yhtä tyhjän kanssa. Se ei taaskaan ole käynyt hakemassa klapeja. Pitää lähteä liiteriin. Niin kuin muinakin aamuina, otan naulasta Ahkun vanhan villatakin enkä laske muita takkeja. Niin kuin muinakin aamuina, otan sisälle lämpimään jätetyt Ahkun vanhat kumisaappaat ja vedän jalkaan. Kylmä tuntuu nilkan ihoa vasten kuin sitä joku pitelisi. Ulos porstuaan ja läpi siitä kenkiä laskematta.

Kajastus lyö vasten silmiä, kun astun ulos. Yön satanut ensilumi heijastaa tievan takaa enteilevää aamua. Lunta on maassa ohuenohut kerros, niin että hiutale tuntuu toisen päällä tuskin hyttysen henkäisyinä. Viti pehmentää metsän vilukon, saa puut näyttämään sinne nukahtaneilta olennoilta. Vessan nurkalla törröttävä väinönputki näyttää hämmästyneeltä. Joskus lapsena ensilumi tuntui samalta kuin uuvuttavan päivän jälkeen nukahtaisi kevyeen, viileään uneen. Ahkulla oli tapana sanoa, että ensilumi on kuin enkelin sylky ihmisen silmässä. Tai Jumalan pieru. Lapsena se nauratti, sai unohtamaan maalliset murheet.

Tänä aamuna ajatus ei pysy kasassa. Viimeinen tupakka syttyy neljännellä yrittämällä. Savu harhailee keuhkoissa ja sieraimissa kuin ei tietäisi, mihin asettua. Kiila näyttää uudessa valossa oudosti sisähehkuiselta.

Ensimmäistä halkoa pölliin sovittaessa kädet tärisivät. On keskitettävä katseensa tiukasti, jännitettävä lihakset nahan alla kireiksi niin, että kirveen terä osuu keskelle puuta. Ensimmäinen puu kimmahtaa halki. Sitten toinen. Hengityksen huuru kiemurtaa alaranan saunaa kohti. Sen takana järvellä näkyy ongan takaa nousevan auringon puna. Alkaa jo helpottaa. Lihasten jännittyminen ja laukeava voima tuntuu rauhoittavalta.

Kolmannen klapin kohdalla kirves luiskahtaa kädestä. Saatana.

Kirous painuu kurua myöten koverana. Se hukkuu rannan jääriitteeseen samalla hetkellä, kun silmissä välähtää punainen. Saatana, kun säikähti. Ja saman tien automaattisesti: Anteeksi, kun sa-
noin Saatana. Anteeksi Jumala.

Mutta säikähdys on ollut aiheellinen. Mieleen tulee, kuinka muori onnettomuutensa jälkeen vannotti:

– Jos toinen teistä on poissa ja toiselta menee jalka, kuollaan tänne Autinperukkaan. Pitäkää yhtä. Lyökää pennut harkiten. Elä siekään Mirka hötkyä.

Sisältä kuuluu koputus. Hämärässäkin näkyy muorin huuruinen naama ikkunassa, sieltä se varoittaa jälkijättöisesti. Kiitos vain. Mutta totta se on. Jos ainoalta toeneläjältä tässä huushollissa menee jalka, ei kukaan jaksakaan Inariin asti apua hakemaan. Kelkalla, suksilla tai luistimilla ei rospuuttoaikaan tee vielä mitään. Kunnan aura-auto käy kerran viikossa jos alatien puomi on nostettu ylös, ja nyt Vasja on vienyt auton. Koira on liian vanha jaksakseen kaveriksi edes liiterille asti.

Ensilumen valjussa valossa muori näyttää hetken vieraalta. Se istuu terhakkana pirtin penkin päässä kuin kirkossa, Kirja kädessä, ryhti melkein tyttömäisenä.

Halot rojahtavat alas. Sormeen työntyy tikku, se hieraisee hermoa. Meinaa päästä äsähdys. Ei saisi päästää ärtymään. Pitäisi kuummentaa parsinneula, koettaa tonkia sitä. Veli oli hyvä semmoisessa, Lapiltakin onki koukun silmäkulmasta. Nyt koira tulee liki, nuolee tikkusormen haavaa kuin koettaisi puhdistaa kielellä sielua. Kättä kivistä. Muori seuraa liikettä, nyökyttää päätä äänettömän tahtiin.

– Käjenruppana.

Se tillottaa kuin olisi oikeasti pahoillaan tapahtuneesta. Mutta ei se myötätuntoa ole. Omaa kättään se tarkoittaa. Sen sormet ovat terveessä kädessä koukussa kuin linnunpojalla, kun se elehtii. Toista, muovikättä se roikottaa säälistävästi kyynästä koholla ja kerjää kuin jokin elukanvesa sääliä. Akanruppana. Ennen se sentään oli itsepäinen, tahtoi hakata halot, vaikka sen käsi on onnettomuuden

jälkeen ollut mitä on. Pienenä teki mieli monesti huutaa, että anna kun mie, mie osaan jo, muttei se kumminkaan antanut.

Silloin se oli vielä niin ylpeä, ettei saanut kunnaltakaan apua hakea. Ja vahva se oli. Sillä oli tapana talvisin mennä luistimilla jäätä myöten käymään kaupoilla ja kirkossa, viilettää rinkka selässä parinkymmenen kilometrin matka Inarin kirkolle. Nyt se voihkii ja valittaa eikä suostu ulos menemään. Syksystä asti tuommainen ollut. Sääli hulahtaa mieleen, kun sitä katsoo. Ohi kulkiessa sipaisen sen metsätakin lievetä. Siihen on tarttunut jostain valkoinen untuva kuin lumihiihtale.

Sitten tulee katsoneeksi sen jalkoja. Se on pannut jalkaansa Ahkun vanhat saappaat, samat jotka vasta olivat omissa jaloissa. Kyllä sen huomasi, vaikka sitä koetti porstuassa olla katsomatta. Että veljen uusia, viime keväänä ostettuja saappaita ei ovenpielessä näy. Ja saman tien mieleen tulee se, mitä ei ole halunnut ajatella. Ettei tässä auta ensilumi, ei Jumalan pieru. Joka aamu kun herää, sen vaistoa. Ei ulos mennessään katso kuinka monta takkia ovenpielessä on, ei kuinka monta kenkäparia porstuassa. Tietää katsomattakin.

Ei se huoleta, ettei Vasjaa ole näkynyt päiväkausiin. Aikaa siten on päättänyt, ettei ala siitä huolestua, että antaa venäläisen mennä, miten mieli. Ei se huolestuta, että sille naulakkona pidetty poronsarvi koukistaa tyhjänä luusormena seinästä. Ei se, että sängyssä vällyt vettyvät miehen puutteesta ja iho on alkanut jälleen haista samalle vanhalle tyhjyydelle, sille jollekin jota ei välittäisi haistella. Se toinen huolettaa. Veli. Ei kortin korttia, ei soiton soittoa. Viime yönä soi puhelin, mutta sieltä kuului vain meren kohinaa.

Ja siinä pirtissä seisossaan ja katsoessaan ulkona tallattua maisemaa, alkaa laskea päiviä lintujen muutosta ensimmäisiin pakkasiin